

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty

Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad

International Advisory Board

Kamani Perera Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka	Mohammad Hailat Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken	Hasan Bakfir English Language and Literature Department, Kayseri
Janaki Sinnasamy Librarian, University of Malaya	Abdullah Sabbagh Engineering Studies, Sydney	Ghayoor Abbas Chotana Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]
Romona Mihaila Spiru Haret University, Romania	Ecaterina Patrascu Spiru Haret University, Bucharest	Anna Maria Constantinovici AL. I. Cuza University, Romania
Delia Serbescu Spiru Haret University, Bucharest, Romania	Loredana Bosca Spiru Haret University, Romania	Ilie Pinteau, Spiru Haret University, Romania
Anurag Misra DBS College, Kanpur	Fabricio Moraes de Almeida Federal University of Rondonia, Brazil	Xiaohua Yang PhD, USA
Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania	George - Calin SERITAN Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, IasiMore

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India Ex - VC. Solapur University, Solapur	Iresh Swami S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rajendra Shendge Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur
R. R. Patil Head Geology Department Solapur University,Solapur	N.S. Dhaygude Ex. Prin. Dayanand College, Solapur	R. R. Yalikal Director Managment Institute, Solapur
Rama Bhosale Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel	Narendra Kadu Jt. Director Higher Education, Pune	Umesh Rajderkar Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik
Salve R. N. Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur	K. M. Bhandarkar Praful Patel College of Education, Gondia	S. R. Pandya Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai
Govind P. Shinde Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai	Sonal Singh Vikram University, Ujjain	Alka Darshan Shrivastava Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar
Chakane Sanjay Dnyaneshwar Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune	G. P. Patankar S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka	Rahul Shriram Sudke Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore
Awadhesh Kumar Shirotriya Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)	Maj. S. Bakhtiar Choudhary Director,Hyderabad AP India.	S.KANNAN Annamalai University,TN
	S.Parvathi Devi Ph.D.-University of Allahabad	Satish Kumar Kalhotra Maulana Azad National Urdu University
	Sonal Singh, Vikram University, Ujjain	



Golden Research Thoughts

International Recognition Multidisciplinary Research Journal

ISSN: 2231-5063

Impact Factor : 3.4052(UIF)

Volume - 5 | Issue - 7 | Jan - 2016



उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास



शोभा मारु चौधरी

सहाय्यक प्राध्यापक ,

धुळे एज्युकेशन सोसायटीचे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, धुळे.

सारांश :

प्रस्तुत संशोधनात उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा शोध घेण्यात आलेला आहे. त्यासाठी 883 प्रशिक्षणार्थ्यांची सरल यादृच्छिक पध्दतीने नमुना निवड करण्यात आली. डॉ. एस.सी. गाखर व डॉ. रजनीश यांच्या प्रमाणित सामान्य अध्यापन अभियोग्यता चाचणीचा वापर करून माहिती संकलित करण्यात आली. उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील संपूर्ण गटातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यता गुणांचा वक हा ऋण विषमित असून तो चर्पटक शिखरी आढळून आला. विविध गटांमध्ये अध्यापन अभियोग्यतेच्या बाबतीत तुलना करण्यासाठी 'टी' मूल्य काढण्यात आले. त्यावरून महाविद्यालयाच्या प्रकारानुसार (अनुदानित व विना अनुदानित) अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक आढळून आला. परंतु लिंग, संवर्ग व शाखा यानुसार अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक आढळून आला नाही.

प्रस्तावना :

ज्ञानकांतीचे शतक म्हणून ओळखल्या जाणा-या एकविसाव्या शतकात आपण पदार्पण केलेले आहे. वेगाने बदलणारी सामाजिक परिस्थिती, ज्ञान-विज्ञान, तंत्रज्ञानातील प्रगती आणि नवी जागतिक समीकरणे लक्षात घेता शिक्षणाचा अधिक गंभीरतेने विचार होणे आवश्यक आहे. शिक्षण सर्वदूर पोहोचविणे आणि साक्षरता कार्यकमाला अधिक गती देणे. ही अत्यंत निकडीची आणि काळाची गरज वाटू लागली आहे. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासात आणि त्यातून राष्ट्राचे भवितव्य घडविण्यात शिक्षकाचे महत्त्वपूर्ण स्थान आहे. आज जगात ज्ञानाचा विस्फोट होत आहे. विज्ञान व तंत्रज्ञान यांच्या आव्हानांना यशस्वी रितीने सामोरे जाण्याची क्षमता विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण होणे आवश्यक आहे. त्यासाठी शिक्षक हा अध्यापन कुशल असणे आवश्यक आहे. अध्यापन अभियोग्यता असलेला शिक्षक अधिक चांगल्या प्रकारे आपले अध्यापन कार्य करू शकतो. म्हणून बी.एड.सामाईक प्रवेश परीक्षेत जवळ जवळ 30: अधिभार अध्यापन अभियोग्यतेला दिलेला आहे. प्रस्तुत संशोधनात उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा शोध घेण्यात आलेला आहे.

संशोधनाची गरज :

प्राचीन काळापासून आजतागायत शिक्षकी व्यवसायाला समाजात जे श्रेष्ठ स्थान होते त्याचे प्रमुख कारण म्हणजे शिक्षक. कुशाग्र बुद्धिमत्ता, प्रगाढ विद्वत्ता, ज्ञानार्जनाची व ज्ञानदानाची विलक्षण तळमळ, निश्कलंक चारित्र्य तेजस्वी व्यक्तिमत्व, समाजहित दक्षता,

जीवनदृष्टीची विशालता, जीवनमूल्यांवर श्रद्धा, त्याग, तपस्या अशा अनेक गुणांनी हा शिक्षकवर्ग संपन्न होता. शिक्षक हा समाजाचे वैचारिक नेतृत्व करीत होता.

सद्यःस्थितीचा विचार करता शिक्षणाचा वाढता विस्तार व सार्वत्रिक शिक्षणाची योजना अमलात आल्यामुळे शिक्षण घेणा-यांची संख्या सतत वाढत आहे. या वाढत्या संख्येला शिक्षण देण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात शिक्षकांचीही आवश्यकता आहे. परंतु विद्येची व विद्यादानाची निष्ठापूर्वक उपासना करणा-या लोकांची परंपरा आज खंडित झाली आहे. आधुनिक भौतिक युगात मानवी जीवनात अर्थकारणाला अवास्तव प्राधान्य मिळाले आहे. माणसाची समाजातील प्रतिष्ठा त्याच्या पगारावर वा आर्थिक प्राप्तीवर मोजली जाते. त्यामुळे अधिक आर्थिक उत्पन्न मिळवून देणा-या व्यवसायाकडे लोक वळतात. बुद्धिमान लोक शिक्षकी व्यवसायाकडे वळत नाहीत. जे वळतात ते सामान्य बुद्धीचे. कोणत्याही व्यवसायात यश मिळण्याची शक्यता नाही, तोच नाईलाजाने शिक्षक होतो. वाढत्या शिक्षक प्रशिक्षण महाविद्यालयांची संख्या पाहता प्रवेशित सर्वच प्रशिक्षणाथ्यांमध्ये अध्यापन अभियोग्यता असते का ? याचा शोध घेण्यासाठी या संशोधनाची गरज आहे.

उद्दिष्टे :

- 1) उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या वितरणाचा शोध घेणे.
- 2) अनुदानित व विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना करणे.
- 3) पुरुष व स्त्री शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना करणे.
- 4) खुल्या व राखीव संवर्गातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना करणे.
- 5) कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना करणे.

परिकल्पना :

- 1) अनुदानित व विनाअनुदानित शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक नसतो.
- 2) पुरुष व स्त्री शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक नसतो.
- 3) खुल्या व राखीव संवर्गातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक नसतो.
- 4) कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत सार्थक फरक नसतो.

न्यादर्श :

या अभ्यासासाठी उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील 883 शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांची सरल यादृच्छिक पद्धतीने न्यादर्श म्हणून निवड केली.

संशोधन साधने :

या संशोधन अभ्यासासाठी डॉ. एस.सी.गांखर व डॉ. रजनीश यांनी प्रमाणित केलेल्या अध्यापन अभियोग्यता चाचणीचा वापर करण्यात आला. या चाचणीत एकूण 35 विधाने असून ती सहा विभागात विभागलेली आहेत. प्रत्येक विधानापुढे चार पर्याय असून प्रत्येक बरोबर उत्तराला 1 गुण याप्रमाणे 35 विधानांसाठी 35 गुण आहेत. या चाचणीचा विश्वसनीयता गुणांक 0.76 असून सप्रमाणता गुणांक 0.68 इतका आहे. ही चाचणी मूळ इंग्रजीत असून तिचे मराठीत भाषांतर करण्यात आलेले आहे.

कार्यपद्धती :

या संशोधन अभ्यासासाठी सर्वेक्षण पद्धती वापरलेली आहे. न्यादर्शाला आवश्यक त्या सूचना देऊन सामान्य अध्यापन अभियोग्यता चाचणीच्या आधारे माहिती संकलित करण्यात आली आणि मॅन्युअलनुसार चाचणीचे गुणदान करण्यात आले. न्यादर्शाचे संपूर्ण गट, अनुदानित व विनाअनुदानित महाविद्यालयातील प्रशिक्षणार्थी, पुरुष व स्त्री शिक्षक प्रशिक्षणार्थी, खुल्या व राखीव संवर्गातील प्रशिक्षणार्थी तसेच कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणार्थी असे एकूण नऊ गट तयार करण्यात आले.

संख्याशास्त्रीय तंत्रे :

या संशोधन अभ्यासात संकलित माहितीचे विश्लेषण करण्यासाठी मध्यमान, मध्यांक, प्रमाणविचलन विषमिता, चतुर्थक विचलन, शिखरदोष, 'टी' मूल्य इ. संख्याशास्त्रीय तंत्रांचा वापर करण्यात आला.

संकलित माहितीचे विश्लेषण व अर्थनिर्वचन :

खालील कोष्टकाच्या आधारे संकलित माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले.

कोष्टक क्र.1

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे वितरण

गटाचे नाव	संख्या	मध्यमान	मध्यांक	प्रमाणविचलन	शिखरदोष	विषमिता
संपूर्ण गट	883	25.63	26.00	2.77	0.286	-0.40

कोष्टक क्र.1 वरून असे निदर्शनास येते की, मध्याकांचे मूल्य मध्यमानाच्या मूल्यापेक्षा जास्त असल्यामुळे गुणांचा वक हा ऋण विषमिता आहे. तसेच वितरणातील शिखरदोष मूल्य 0.286 असून ते 0.263 पेक्षा जास्त असल्यामुळे वक चर्पटक शिखरी आढळून आला.

कोष्टक क्र.2

अनुदानित व विनाअनुदानित महाविद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना

चलघटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाणविचलन	प्राप्त 'टी' व नमुना 'टी' ची तुलना	सार्थकता 0.05 स्तरावर	भून्य परिकल्पना निर्णय
अनुदानित	122	26.58	2.21	4.71 > 1.97	सार्थक	त्याग
विना अनुदानित	761	25.47	2.82			

कोष्टक क्र. 2 वरून असे निदर्शनास येते की, अनुदानित व विनाअनुदानित महाविद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या मध्यमान गुणाकांत 1.11 चा फरक आहे. प्राप्त 'टी' मूल्य (4.71) स्वाधीनता मात्रा 881 करिता 0.05 सार्थकता स्तरावरील नमुना 'टी' मूल्यापेक्षा (1.97)जास्त असल्याने शून्य परिकल्पनेचा त्याग करण्यात आला.

कोष्टक क्र.3

पुरुष व स्त्री शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना

चलघटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाणविचलन	प्राप्त 'टी' व नमुना 'टी' ची तुलना	सार्थकता 0.05 स्तरावर	भून्य परिकल्पना निर्णय
पुरुष	447	25.40	2.79	-2.3 < 1.97	सार्थक नाही	स्वीकार
स्त्री	436	25.86	2.74			

कोष्टक क्र. 3 वरून असे निदर्शनास येते की, पुरुष व स्त्री शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या मध्यमान गुणाकांत -0.46 चा फरक आहे. प्राप्त 'टी' मूल्य (-2.3) स्वाधीनता मात्रा 881 करिता 0.05 सार्थकता स्तरावरील नमुना 'टी' मूल्यापेक्षा (1.97) कमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार करण्यात आला.

कोष्टक क्र.4

खुल्या व राखीव संवर्गातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना

चलघटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाणविचलन	प्राप्त 'टी' व नमुना 'टी' ची तुलना	सार्थकता 0.05 स्तरावर	भून्य परिकल्पना निर्णय
खुला	216	25.53	2.87	-0.59 < 1.97	सार्थक नाही	स्वीकार
राखीव	667	25.66	2.74			

कोष्टक क्र. 4 वरून असे निदर्शनास येते की, खुल्या व राखीव संवर्गातील शिक्षक प्रशिक्षणार्थ्यांच्या मध्यमान गुणाकांत -0.13 चा फरक आहे. प्राप्त 'टी' मूल्य (-0.59) स्वाधीनता मात्रा 881 करिता 0.05 सार्थकता स्तरावरील नमुना 'टी' मूल्यापेक्षा (1.97) कमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार करण्यात आला.

कोष्टक क. 5
कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यतेची तुलना

चलघटक	संख्या	मध्यमान	प्रमाणविचलन	प्राप्त 'टी' व नमुना 'टी' ची तुलना	सार्थकता 0.05 स्तरावर	भान्य परिकल्पना निर्णय
कला	667	25.52	2.83	-2.2 < 1.97	सार्थक नाही	स्वीकार
विज्ञान	216	25.96	2.55			

कोष्टक क्र. 5 वरून असे निदर्शनास येते की, कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या मध्यमान गुणाकांत -0.44 चा फरक आहे. प्राप्त 'टी' मूल्य (-2.2) स्वाधीनता मात्रा 881 करिता 0.05 सार्थकता स्तरावरील नमुना 'टी' मूल्यापेक्षा (1.97) कमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार करण्यात आला

निष्कर्ष :

1. उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठातील संपूर्ण गटातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांच्या अध्यापन अभियोग्यता गुणांचा वक हा ऋण विषमित असून तो चर्पटक शिखरी आढळून आला.
2. अध्यापन अभियोग्यतेच्या बाबतीत अनुदानित व विनाअनुदानित महाविद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांमध्ये सार्थक फरक आढळून आला.
3. अध्यापन अभियोग्यतेच्या बाबतीत पुरुष व स्त्री प्रशिक्षणाथ्यांमध्ये सार्थक फरक आढळून आला नाही.
4. अध्यापन अभियोग्यतेच्या बाबतीत खुल्या व राखीव संवर्गातील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांमध्ये सार्थक फरक आढळून आला नाही.
5. अध्यापन अभियोग्यतेच्या बाबतीत कला व विज्ञान शाखेतील शिक्षक प्रशिक्षणाथ्यांमध्ये सार्थक फरक आढळून आला नाही.

संदर्भग्रंथ सूची :

1. Best John & Khan JAMES V. (2006), Research in Education. New Delhi; Prentice Hall of India Private Limited.
2. Mangal S.K. (November 2006), Statistics in Psychology & Education, New Delhi ; Prentice Hall of India Private Limited.
3. आठवले उषा (जुलै 1990), जागरूक पालक शिक्षकांसाठी मुलांचा कल कसा ओळखायचा ? (प्रथम आवृत्ती), पुणे : उन्मेष प्रकाशन.
4. कुंडले म.बा. (जानेवारी 1996), शैक्षणिक तत्वज्ञान व शैक्षणिक समाजशास्त्र, (आठवी आवृत्ती), पुणे : श्री विद्या प्रकाशन.
5. बसवेकर सुभाष (मे 2004), शिक्षक अभिवृत्ती व अभिक्षमता, (प्रथम आवृत्ती), लातूर : निकीता प्रकाशन.

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org